

UDC 930.2:929.532(045)

THE INFORMATION POTENTIAL OF THE PARISH REGISTERS OF THE REPRESENTATIVES OF VARIOUS DENOMINATIONS

Kryhina Olga, PhD in History, Associate Professor,
the Department of Cultural Studies and Information Activities,
Mariupol State University, Mariupol

The aim of the article is to analyze the parish registers of the representatives of various denominations in Donbass, as well as to identify their information potential. The parish registers contain the richest information material.

Methodology of the study. The study of parish registers as a complex source will allow researchers to identify ethno-confessional features of the development of church communities.

Results. The peculiarities of information about birth, marriage and death in parish registers are underlined. The analysis of the parish registers of foreign colonists – the Greeks – shows that, like the Orthodox, they conducted their parish registers according to the norms the Russian authorities established for the representatives of the Orthodox faith. The analysis of the maintenance of the metric records carried out by the Germans makes it possible to identify certain features in the record form. They contain the double names of newborns, the legality of the birth of children, bans of matrimony, the indication of all family members in the records of the deceased and others. Some characteristics owned by the representatives of the Jewish faith are researched. So, national features are clearly manifested in the records. Recordings in two languages, as well as the existence of a separate parish register for the divorced persons characterize the Jewish parish registers.

Scientific originality. Based on a comprehensive analysis of the parish registers, the information potential and peculiarities of conducting parish registers by the Orthodox, Jews, Catholics, Lutherans and Mennonites have been detected.

Conclusions. Parish registers are quite an informative source, the use of which allows conducting research in various spheres.

Key words: parish registers, information potential, birth, marriage, death.

Надійшла до редакції 10.11.2017 р.

УДК 304.3(477=19)«1991/2017»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ВІРМЕНСЬКИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ ПЕРІОДУ ДЕРЖАНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Данник Катерина Олександрівна, аспірантка,
Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ
katlina17@gmail.com

Розглянуто особливості життєдіяльності вірменських громад в умовах державної незалежності України. Виявлено найактивніші громади та проаналізовано їх досягнення в українському культурному просторі. На матеріалах національних громад досліджено пріоритетні напрями розвитку і актуальні проблеми функціонування активних вірменських товариств. Наведено характеристику святкового та подієвого життя громад.

Ключові слова: вірмени, громада, Україна, соціокультурний простір, фестиваль, виставка, свято, національне товариство.

Постановка проблеми. Зі здобуттям державної незалежності України постало важливе питання нормативно-правового статусу національних меншин. Так, за сприятливої правової політики намітилась нова тенденція до утворення вірменських культурних товариств, частина з яких виявляє неабияку активність в українському культурному просторі, що стрімко розвивається й потребує нових ідей, проектів, рішень. Проблема полягає у потребі висвітлення як культурного, так і світського життя вірменських громад України. Це пояснюється тим, що невід'ємною частиною вірменського національного світогляду є релігійні християнські цінності, а сучасна Вірменська Апостольська Церква, що гармонійно співіснує з українським православним суспільством, виступає важливим чинником інтеграції вірменської діаспори.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасний етап розвитку вірменської культури в Україні, на жаль, слабо досліджений. Так, соціологічні аспекти громадської діяльності висвітлює Н. Бережна [1]; правові особливості громад Харківщини досліджував С. Кочарян [11]. Дотичною до даної розвідки є праця М. Чепіжко «Вірмени України» [3], що частково відображає культурне життя окремих громад та постатей. Основний масив інформації про сучасний стан зібраний шляхом інтерв'ювання учасників вірменських громад за методикою анкетування та опитування.

Метою статті є комплексне вивчення культурних аспектів життєдіяльності вірменських громад у контексті різних видів мистецтва, активності і результатів існування.

Виклад матеріалу дослідження. Найбільшого розквіту вірменські громади на українських теренах набули протягом XIV–XVIII ст. У середньовіччі об'єднання в громади було більше економічною, політичною та соціальною потребою, продиктованою тогочасною правовою нормою. Основною причиною утворення вірменських громад Львова, Кам'янця, Станіслава, Києва та інших міст учені називають необхідність укріплення стійкості вірмен до не завжди позитивно налаштованого інонаціонального чи іноконфесійного оточення [6; 747]. Вірменські громади українських міст, завдяки своїм торгівельним здібностям і працелюбству, мали значні статки й витрачали їх на поважні справи, які можна вважати основними функціями середньовічної громади: будівництво та утримання церков, шкіл, притулків; підтримка сиріт, біженців, знедолених; просвітницька діяльність; організація прийомів церковних осіб. Тобто вірмени, проживаючи на українських теренах, завжди прагнули зберегти свою культуру, релігію та самобутність.

Після проголошення державної незалежності України 1991 р. розпочався новий етап в історії вірменських громад. Активізації життєдіяльності національних меншин сприяли такі законодавчі акти, як: Декларація прав національностей України (від 1991 р.), що гарантує усім національностям право створювати свої культурні центри, товариства та інші організації, що можуть проводити масові заходи, сприяти створенню національних газет, журналів, видавництв, музеїв, художніх колективів, театрів, кіностудій [7]; Конституція України (1996 р.), зокрема, ст. 11, де йдеться про те, що держава сприяє розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України [10]; нарешті найбільш докладним і повним документом, що гарантує гуманні умови для функціонування вірменської меншини є Закон України «Про національні меншини» від 1992 р. [8]. Як зазначає Н. Бережна, Україну ніколи не звинувачували міжнародні організації в дискредитації національних меншин неналежним законодавством [1; 113]. Однак законодавство не завжди є гарантом успішного їх функціонування, тому маємо за мету прослідкувати різні аспекти життєдіяльності вірменських громад в умовах державної незалежної України.

За даними довідників, уже у 1995 р. в Україні нараховувалось 15 вірменських товариств: «Луйс» (Крим), «Т-во ім. Г. Лусаворича» (Дніпро), «Донецьке обласне вірменське товариство», Громадське об'єднання центру вірменської культури «Оджах» (Дніпро), «Вірменське міське товариство» (Маріуполь), «Товариство вірменської культури» (Запоріжжя), Вірменське культурологічна громада «Гарун» (Івано-Франківськ), «Вірменське товариство «Крунк» (Луганськ), Товариство вірменської культури «Ахпюр» (Львів), «Міське товариство вірменської культури» (Білгород-Дністровський), «Товариство вірменської культури» (Одеса), Вірменське товариство «Арцах» (Суми), «Вірменське національно-культурне товариство» (Харків), «Міське відділення Кримського вірменського товариства» (Севастополь), «Вірменське національно-культурне товариство» (Київ) [13; 58–90]. Із 1994 р. функціонує Всеукраїнське громадське об'єднання «Товариство «Україна-Вірменія»», відоме як одна з найактивніших організацій культурної дипломатії, що входить до ВГО «Україна-світ» (голова – І. Драч). Товариство об'єднало відомих діячів української літератури, культури, науки та освіти [4].

Важливим етапом життя вірменських громад є заснування Спілки вірмен України (2001 р.). Це найбільша і єдина громадська вірменська організація, що об'єднує вірменські громади всіх регіонів України. Показово, що представники СВУ, після відвідання Генеральної асамблеї ООН, отримали підтвердження того факту, що Спілка стане першою організацією України, яка отримає членство в органах ООН – ЕКОСОС. Саме тому дослідницьку увагу зосереджено на етнокультурних особливостях життєдіяльності СВУ та тих організацій, що підписали з нею меморандуми й договори про співпрацю.

Сьогодні до складу СВУ входить понад 34 громади, 32 з яких проводять активну діяльність. Це число включає по одній громаді в 23 областях України (за винятком Кримського півострову, де функціонують самостійні громади, не прикріплені до центральної, та Івано-Франківської обл.), а також по декілька громад у великих містах. Багатопрофільність напрямів роботи вірменських громад виражена у численних заходах та проектах, що вводяться в обіг цілком збалансовано й закономірно.

До напрямів діяльності СВУ відносимо: культурні заходи та проекти: пам'ятко охоронна діяльність; перейменування об'єктів топоніміки з метою вшанування видатних вірменських діячів України; просвітницький; науковий; вшанування пам'яті жертв геноциду вірмен; юридична підтримка, спорт; соціальна допомога. Передусім, нас цікавлять напрями діяльності, що стосуються світського і релігійного життя вірмен України.

Аналізуючи аспекти організації та функціонування вірменських громад, у їхній діяльності виявлені чітко виражені регіональні особливості. Так, більшість з існуючих громадських об'єднань, що знаходяться в області, яка вже має центральний відділ СВУ, ліквідуються. І навпаки, якщо певна

група виявляє хист до організаційної діяльності, її силами зводиться вірменський храм, відкриваються додаткові громади у великих містах (Краматорськ, Маріуполь, Кривий Ріг тощо). На сьогодні в Україні під упорядкуванням єпархії знаходиться 15 вірменських церков, в яких відправляється служба вірменською мовою. Показово, що 11 із них побудовані після 1994 р. (у м. Запоріжжя, Черкаси, Миколаїв, Дніпро, Одеса, Макіївка, Київ (храм і капличка), Луганськ, Харків, с. Верхови (Полтавська обл.). Решта вірменських церков України значно старші: 1363 р. – Львів, 1555 р. – Кам'янець-Подільський, 1875 р. – Чернівці.

Кримська вірменська єпархія є вікаріатом. Названі церкви є діючими і виконують низку функцій. По-перше, у церквах справляються релігійні та деякі світські свята; по-друге відбувається спілкування членів громади у неофіційній обстановці, по-третє, звичайно, здійснюється богослужіння і духовне окормлення мирян. Відмінною рисою середньовічної культури було те, що визначальну роль суспільному житті відігравала церква. Сьогодні у вірменській діаспорі панує розумне поєднання церковної і світської ідеології.

Давня традиція вірмен утворювати громади, влаштовуючи навколо себе потужний, виробничий та економічний потенціал, зберігається і дотепер. Звісно, характер і форми громадської діяльності вірмен на українських теренах за тисячу років суттєво змінилися. Однак, як і раніше, вірменська діаспора будь-якої країни є невіддільною від життя вірменської церкви, тобто світська і релігійна діяльність пов'язані між собою. Отже, громада кожного міста провадить різного роду діяльність, проте найвищим досягненням вважається будівництво церкви, що, найчастіше, включає в себе і культурно-освітній центр. Як зазначають представники дніпровської вірменської громади, технічними завданнями зведення храму є: архітектурний задум, проектування, придбання земельної ділянки, погодження, збір пожертв, фінансування, підбір будівельної організації тощо [2; 24]. Храм Сурб Григор Лусаворіч у Дніпрі, збудовано 2017 р. із рожевого туфу, привезеного з Вірменії. Архітектурний ансамбль виконаний за канонами вірменського будівництва; виразний екстер'єр храму підкреслюють лінії в'язевого орнаментального оздоблення. Церковна громада (парафія) виконує низку організаційних функцій, спрямованих на ведення релігійного життя діаспори. В Українській Єпархії Вірменської Апостольської Церкви (УЄ ВАЦ) зареєстровано 25 парафій, що виконують низку функцій з організації роботи церкви, просвітництва мирян, благодійності, видавництва друкованої продукції, тощо. З квітня 2015 р. главою УЄ ВАЦ став єпископ М. Оганесян. Владика буває присутнім на багатьох релігійних та світських заходах як вірменських, так і українських організацій, більшість з яких розпочинаються з молитовного благословення єпископа, що відображає високу повагу і дбайливе ставлення Його Преосвященства до культурно-церковного життя України. Силами парафії зводиться церковний комплекс (каплиця Србоц Наатакац, трапезна та Кафедральний храм) у Києві. За три роки ці споруди мають стати новою окрасою столиці.

Дотримання вірменами давніх традицій яскраво відображається під час відзначання громадою свят. Різдво і Водохреща вірмени святкують 6 січня, свято супроводжується молитвами і освяченням води. Наприкінці січня вірменська молодь зустрічає День закоханих – Сурб Саркіс (Святого Саркіса), відвідуючи церкву. 13 лютого також свято закоханих, Трндез, однак корені його сягають язичницьких обрядів вогнепоклонництва. У цей день вірмени розпалюють вогнище і стрибають через нього, незалежно від віку та становища у громаді. Далі є День материнства й краси – державне свято Вірменії, пов'язане з Благовіщенням Пресвятої Богородиці, відзначається 7 квітня. У цей день громада вшановує вірменських жінок, дарує їм квіти, подарунки і влаштовує концерт та інші різноманітні розваги на їх честь. Пасху вірмени відзначають кожного року у різний день (2017 р. апостольське свято відмічалось 16 квітня і збіглося із православною Пасхою). 28 травня громада відмічає патріотичне свято Першої Республіки. 27 червня СВУ пропонує зробити Днем українсько-вірменської дружби (пропозиція від громади наразі знаходиться на стадії розгляду). Дата приурочена до 27 червня 1791 р., коли була освячена вірменська церква святого Миколая в Кам'янці-Подільському і встановлено святковий день освячення ікони Матері Божої Вірменської в цій церкві. Ця дата символізує духовну єдність двох народів, адже зазначена ікона здавна є святинєю для всіх жителів міста [12]. 1 липня відмічається день СВУ, що супроводжується конференціями, концертами та нагородженням діячів культури. Найбільш яскраве свято літа у вірмен відмічається через 14 тижнів після Пасхи і має назву Вардавар. У цей день прийнято обливати один одного водою, при чому в жодному випадку образа не буде доречною, адже це свято Преображення Господнього. До 2014 р. вірмени України відмічали Вардавар поблизу Старого Криму біля стін монастиря Сурб Хач. 28 серпня відмічається день Успіння Богородиці і освячується виноград, найбільший врожай якого припадає приблизно на цю дату. 21 вересня відмічається день незалежності Вірменії. У 2016 р., 21 вересня вірменська громада культурних зв'язків (АОКС-Україна) спільно з єпархією УЄ ВАЦ і

національним заповідником Софія Київська провели презентацію шостого видання книги Н. Нікітенко «Анна Порфірородна. Мудрий чи Окаянний» вірменською мовою. Показово, що саме в цей день у стінах Святої Софії як і 500 років тому, прозвучав вірменський хор, адже відомо, що на території Софії Київської після пожежі на Подолі, де згоріла церква вірмен, для них було відведено окрему капличку для богослужіння. Книга висвітлює важливий момент вірменсько-українських відносин під час хрещення Київської Русі.

Разом з усією Україною вірмени святкують 1 червня (День захисту дітей) та 19 грудня (Миколайчик). СБУ приділяє увагу дітям і здійснює благодійні поїздки до дитбудинків із подарунками і допомогою. 3 червня 2017 р., вірменська громада взяла участь у ході на захист прав сім'ї (марш приурочено до Дня захисту дітей).

Існує низка інших загальноукраїнських свят, у яких активну бере участь СБУ: День народження Т. Шевченка (9 березня), День перемоги і День звільнення м. Шуши (подвійне свято, 9 травня), День Незалежності України (24 серпня), День Києва (остання неділя травня), День Соборності (22 січня). Окремою датою, з якою пов'язана активність вірменських громад, є 24 квітня – День пам'яті жертв геноциду вірменського народу. В цей день проводять церковні служби, здійснюють ходу до меморіалів, присвячених геноциду. Часто силами благодійників зводяться хачкари (кам'яні стели із зображенням хреста), присвячені невинним жертвам вірменського народу. В Україні особливо багато хачкарів зведено до 100 річниці геноциду (2015 р.).

Хачкар, як пам'ятка вірменського народу, не лише знаменує певну подію, а й стає окрасою місцини, де він знаходиться. Основним його елементом є хрест, що робить усі пам'ятки схожими між собою. Однак орнаменти, що його оточують, можуть бути різноманітними: гранат, виноград, птахи, звірі, розп'яття тощо. 16 червня 2017 р. за ініціативою СБУ проведено презентацію виставки вірменських хачкарів та території заповіднику «Софія Київська». По завершенню безкоштовної виставки (1 липня того ж року) усі хачкари відправлено по областях України, де кожен із них буде встановлений та освячений.

Пам'яткоохоронну діяльність координує голова Комітету з питань історико-культурної спадщини СБУ – Д. Давтян. Учений та громадський діяч разом із СБУ бере участь (читаючи лекції) у численних заходах, присвячених вірменській культурі в Україні. Зокрема, одним із найбільш значимих була виставка «Вірменська книга в Україні: 400-літня історія». Захід організовано НБУ ім. В. Вернадського спільно з СБУ 1 березня 2017 р. Експозицію документів із фондів НБУ присвячено 400-літтю вірменського книгодрукування в Україні (у грудні 1616 року у Львові був виданий «Давит єв Сагмос» («Псалтир Давида»)), – і місто стало четвертим у світі центром вірменського книгодрукування, після Венеції, Константинополя і Риму. Два місяці по тому у приміщенні Будинку Актора 13 червня 2017 р. відбулась виставка «Вірменські ікони України», де представлено репродукції 23-х легендарних канонізованих вірменських ікон. Окрім пам'яткоохоронних заходів, до інших напрямів роботи зі збереження історико-культурних цінностей вірменами України відносимо: пошук і виявлення вірменських пам'яток (важливою частиною цього етапу є наукове підтвердження приналежності пам'ятки саме до вірменської культури, що вимагає значних знань у цій сфері); повернення вірменських храмів під упорядкування УЄ ВАЦ (наприклад церква в Бережанах, Кам'янці-Подільському, Білгород-Дністровському, Євпаторії, тощо); відновлення та реставрація храмів. Насичений 2017 рік проголошений роком І. Айвазовського (Ованнеса Айвазяна) – видатного кримського художника вірменського походження. З нагоди 200-літньої річниці дня народження митця, СБУ проводить круглі столи, зустрічі та лекції про його творчість у Миколаївському художньому музеї ім. В. Верещагіна, а також готує урочисті заходи в різних містах України. Відомо, що художник написав чимало картин на українську тематику й щиро любив цю землю («Український пейзаж із чумаками при місяці» (1869 р.), «Весілля на Україні» (1891 р.) тощо).

У контексті збереження вірменської культури в Україні важливим напрямом роботи СБУ є перейменування об'єктів топоніміки та встановлення меморіальних дошок. У рамках декомунізації, а також у контексті повернення історичних назв вулицям у м. Могилів-Подільський III-Гвардійська стала Вірменською. У Києві вулиця ім. революціонера-більшовика С. Шаумяна перейменована на честь С. Параджанова (видатний український режисер вірменського походження), у Полтаві також названо вулицю ім. С. Параджанова. В Одесі з'явилась вулиця та площа ім. В. Таїрова (вірменський вчений, професор). У Дніпрі відкрито сквер С. Параджанова, а також одній з вулиць присвоєно ім'я С. Нігояна (вірменин, котрий першим віддав життя за Україну на Майдані під час революційних подій 2014 р.). У Львові іменем С. Параджанова названо провулок, у Житомирі – вулицю.

СБУ працює над увічненням пам'яток вірменської культури: в Івано-Франківську працюють над меморіалом, де колись була вірменська церква. У 2015 р. у Чернівцях силами СБУ встановлено пам'ятник Якобу фон Петровичу (бургомістр самоврядних Чернівців, громадський діяч вірменського

походження). На території вірменської церкви в Харкові зведено пам'ятний комплекс безневинним жертвам геноциду вірмен до столітньої річниці у 2015 р. Надзвичайно емоційна скульптура, автором якої є харківський митець Г. Мартіросян, зображує вірменського композитора Комітаса, який збожеволів після побаченої жорстокості младотурок під час геноциду.

До комплексу входить скульптурна група жінки з немовлям (символізуючи Вірменію зі своїм стражденим народом) й трагічний плач дзвону, застиглий в камені. Однак, не лише головуючі центральні громади займаються встановленням дошок: О. Оганесян (голова ГО АОКС-Україна) власним коштом і за сприянням О. Погорільця (директор Меджибізької фортеці) та С. Авакяна (голова Хмельницької громади «Арагат»), встановлено меморіальну дошку О. Авакяну – археологу, який досліджував замок.

Окрім активної позиції централізованого органу СБУ у Києві, представники регіонів також виконують важливу роль в етнокультурній життєдіяльності вірменської діаспори України. Дніпропетровське обласне товариство вірменської культури ім. Г. Лусаворіча – одне з найстаріших товариств в Україні, що функціонує з 1991 р. На початкових етапах становлення товариство організувало різнопрофільні недільні школи, в кожній з яких діти (6–15 р.) займались вокалом, вивченням вірменської мови, танцями та малюванням. Поруч із недільними школами в громаді з'явилась жінрада, молодіжний центр «Аракс» та дитячий центр «Гарун» [2; 70–74]. Показово, що саме в творчому центрі «Гарун» зробив свої перші музичні кроки нині знаменитий в Україні та Європі вокаліст і поліінструменталіст, композитор А. Костандян, який достойно представляє вірменські музичні мотиви в українському творчому просторі. На Дніпропетровщині функціонує ще три громадські організації: вірменський культурний центр «Оджах», Криворізька вірменська громада ім. Г. Лусаворіча та вірменська громада м. Жовті Води.

Житомирська вірменська громада «Еребуні» нараховує понад 2 тис. членів і здійснює низку організаційних, консолідуючих функцій. «Еребуні» має комісію з культурних, юридичних і духовних питань, а також жіночу раду та молодіжну організацію. Важливим напрямом діяльності організації є просвітницька робота, що втілюється у проведенні лекцій в університетах і школах Житомирщини про геноцид вірмен (ЖДУ ім. І. Франка, Житомирський коледж ім. І. Огієнка).

Попри невелику чисельність, що складає 490 осіб, товариство вірменської культури Закарпаття «Арагат» також доволі активне. З часу свого заснування громада здійснила низку важливих культурно-просвітницьких заходів. Зусиллями «Арагату» та інших активістів проведено конференцію, присвячену 140-літтю з дня народження відомого європейського художника, засновника і керівника угорської Нодьбанської школи живопису – Ш. Галлоші, вірменина за походженням, який працював і в Тячеві, де знаходиться присвячений художникові пам'ятник. Завдяки Товариству вперше за межами Вірменії створено струнний квартет закарпатських музикантів, в програмі якого – вірменські мелодії в обробці Комітаса [3; 26]. Квартет нерідко грає на різноманітних вірменських святах, що проводяться в Ужгороді. Важливими досягненнями закарпатського Товариства є відкриття недільної школи та видання книги про вірмен Закарпаття «Вірменський слід». Наразі, зовсім невелика кількість областей України має в своєму арсеналі книги зі зведеною інформацією про вірмен регіону. Окрім Закарпаття, є ще книги про вірмен Дніпропетровщини (декілька видань) та Сумщини.

Активну позицію в етнокультурному та релігійному житті діаспори проявляє і Одеська вірменська громада. Освятивши свою церкву (1995 р.) одними з перших після проголошення незалежності України, одеські вірмени звели чимало хачкарів і виявляють високий рівень ініціативності в міських та обласних національно-культурних громадських об'єднаннях, адміністративних органах.

Столичне вірменське товариство («Київська вірменська громада»), підтверджуючи свій статус, не залишається осторонь від культурного та релігійного життя діаспори. Унікальним проектом КВГ вважаємо «Виставку художньої творчості дітей зі змішаних вірменсько-українських сімей» (2001 р.). Виставку організував комітет із питань культури та мистецтва КВГ (кер. – О. Оганесян). Оригінальність та неповторність конкурсу і виставки робіт-переможців полягала в наступному: діти зі змішаних сімей, де один із батьків вірменської, а інший – української національності, мали зобразити Вірменію, як вони її уявляють чи пам'ятають. Незмінно цікава для культурологічного дискурсу тема дитячої творчості, переплівшись із вірменськими мотивами знайшли подальший розвиток, утворила актуальний і нині напрямок. Так, від 2006 р. громадським об'єднанням АОКС-Україна (вірменське товариство культурних зв'язків) на чолі з О. Оганесян проводиться всеукраїнський конкурс «Моя Батьківщина – очима дітей етносів України». Після оголошення результатів кожного конкурсу, переможці та лауреати запрошуються до прес-конференцій та

науково-практичних конференцій, на фестиваль авторської пісні, що також ініційований АОКС. За даними першого підсумкового альманаху до участі у конкурсах 2008–2009 рр. було прийнято 2894 творів з усієї України [9; 58]. Протягом 2013–2016 рр. проведено чотири всеукраїнські конкурси-фестивалі авторської патріотичної пісні «Моя Батьківщина. Пам'яті О. Авагяна» на території Меджибізької фортеці [5; 2]. Набираючи обертів на волонтерській основі, цей проект, що включає конкурси, конференції та фестивалі, є авторитетним і перспективним, адже до оргкомітету входять представники інтелектуальної та творчої еліти України: Р. Балаян (режисер), С. Щербатюк (дружина С. Параджанова), Т. Шевченко, (померла у 2014 р., однак до цього була почесним членом журі), С. Арпад-Мадяр, Т. Бадеянц, В. Мадоян, В. Давидович, Н. Нікітенко, В. Корнієнко, Д. Бураго та ін.

Висновки. Підсумовуючи наведені дані та аналізуючи зібрану документацію і фактичний матеріал, доходимо наступних висновків: існує декілька чинників, що визначають характер та результативність функціонування вірменських громад: особистість керівника громади, матеріально-технічне забезпечення, комунікація, територіально-політичні особливості регіону та історичне минуле громади. Персональні якості керівника громади впливають як на профільні напрями діяльності, так і успішність її проектів. Наприклад, якщо керівник у минулому був спортсменом, то силами громади проводитиметься низка змагань із шахів, боротьби чи легкої атлетики. Така тенденція прослідковується і в тих громадах, що наймають фахівців із журналістики задля висвітлення новин тощо. Звісно, матеріально-технічна база, що включає фінансовий стан керівника та благодійників осередку, має неабияке значення. Однак, без комунікаційних здібностей лідера, усі його заходи не матимуть значного ефекту. Наприклад, харизматична особа С. Авагяна (керівника Хмельницької громади «Арарат») привертає увагу представників вірменських громад не лише Хмельницької, а й інших областей, спонукаючи їх відвідати ініційований ним захід. Виявлено, що більшість свят, фестивалів чи виставок, організованих хмельницькою громадою, викликають інтерес широкого загалу вірменської та української публіки. Тобто відбувається міжрегіональна кооперація вірменських громад навколо того чи іншого заходу. Територіальні особливості також мають певне значення, якщо товариство представляє інтереси громади у Львові чи Києві, то його заходи можуть проводитись у великих залах філармоній чи соборах, тобто мають більші масштаби. Натомість у невеликих містах чи селищах, що являють етнокультурну цінність та історичну пам'ять про вірмен, найрізноманітніші проекти формують сприятливу атмосферу більш тісного, камерного спілкування. Мова йде про Кам'янець-Подільський, чи ще менші населені пункти, зокрема гуцульські села Криворівня, Верховина, Космач. Усюди місцеві жителі та міська чи сільрада гостинно приймають пропозиції щодо проведення виставок вірменських картин, паломницьких мандрівок, концертів, фестивалів та інших культурних заходів. Досліджуючи етнокультурне життя будь-якої громади, важливо зануритись в її внутрішній устрій, проаналізувати усі мотиви, можливості та результати діяльності. Вважаємо, що для створення справді масштабного в культурній сфері проекту, необхідна кооперація з представниками української творчої та наукової громадськості.

Список використаної літератури

1. *Бережна Н. О.* Правове становище вірмен України у 1990–2000-х рр. (на матеріалах Черкаської громади) / Н. О. Бережна // Вісник Черкаського ун-ту. Історичні науки. – 2012. – № 29. – С. 111–116.
2. *Вірмени Дніпропетровщини: від витоків до сучасності* : [докум. нариси / творч. гр.: А. Р. Аветисян, П. П. Багдасарян, Т. Д. Снопко]. – Дніпропетровськ : АРТ – ПРЕС, 2013. – 171 с.
3. *Вірмени України* / [упоряд. М. Чепіжко ; редкол.: С. Асланян та ін. ; пер. вірм. А. Степанян, Р. Зазян]. – Київ : Сигла, 2013. – 141 с.
4. *Всеукраїнське громадське об'єднання «Товариство «Україна-Вірменія»* [Електронний ресурс] // Київська вірменська громада. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: http://www.kievao.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=829%3A-q-q-&Itemid=28.
5. *Всеукраїнському проекту «Моя Батьківщина – очима дітей етносів України» – 10 років.* Альманах № 3 – Київ : Вид. дім Д. Бураго, 2016. – 60 с.
6. *Дашкевич Я. Р.* Армянские кварталы средневековых городов Украины XIV–XVIII вв. / Я. Р. Дашкевич // Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть / Я. Р. Дашкевич. – Львів : Логос, 2012. – С. 743–786.
7. *Декларація прав національностей України* [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 1991. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1771-12>.
8. *Закон України «Про національні меншини в Україні»* [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 1992. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>.
9. *Зб. тез доповідей наук.-практ. конф. «Духовність, рідна мова, батьківщина»* (за підсумками конкурсів на краще знання рідної мови учасниками проекту «Моя батьківщина – очима дітей всіх етносів України»). – Київ : Вид. дім Д. Бураго, 2010. – 56 с.
10. *Конституція України.* Розділ І. Загальні засади [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

11. *Кочарян С. Г.* Вірменська громада Харкова (1863–2010) / С. Г. Кочарян. – Харків : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. – 243 с.

12. *Оганесян М.* Досягнення Спілки вірмен України повинні бути розвинені і примножені [Електронний ресурс] // Спілка вірмен України. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.sau.org.ua/markos-oganesyan-dostizheniya-soyuza-armyan-ukrainy-dolzhny-byt-razvity-i-riumnozheny/>.

13. *Національні меншини України* : Інформ. довід. / [Упоряд. Т. І. Пилипенко, А. І. Осауленко]. – Київ : Голов. спеціаліз. ред. літ. мовами нац. меншин України, 1995. – 51 с.

References

1. *Berezhna N. O.* Pravove stanovy'shhe virmen Ukrayiny` u 1990 – 2000-x rr. (na materialax Cherkas`koyi gromady`) / N. O. Berezhna // Visny`k Cherkas`kogo universy`tetu. Istory`chni nauky`. – 2012. – # 29. – S. 111–116.

2. *Virmeny` Dnipropetrovshhy`ny`*: vid vy`tokiv do suchasnosti : [dokum. nary`sy` / tvorch. gr.: A. R. Avety`sy`yan, P. P. Bagdasaryan, T. D. Snopko]. – D. : ART – PRES, 2013. – 171 s.

3. *Virmeny` Ukrayiny`* / [uporyad. M. Chepizhko ; redkol.: S. Aslanyan ta in. ; per. virm. A. Stepanyan, R. Zazyan]. – Kyiv : Sy`gla, 2013. – 141 s.

4. *Vseukrayins`ke gromads`ke ob`yednannya «Tovary`stvo «Ukrayina-Virmeniya»* [Elektronny`j resurs] // Ky`yivs`ka virmens`ka gromada. – 2009. – Rezhy`m dostupu do resursu: http://www.kievao.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=829%3A-q-q-&Itemid=28.

5. *Vseukrayins`komu proektu «Moya Bat`kivshhy`na – ochy`ma ditej etnosiv Ukrayiny» – 10 rokiv.* Al`manax # 3 – Kyiv : Vy`davny`chy`j dim Dmy`tra Burago, 2016. – 60 s.

6. *Dashkevych Ya. R.* Armyansky`e kvartaly srednevekovyx gorodov Ukray`ny XIV–XVIII vv. / Ya. R. Dashkevych // Virmeny` v Ukrayini: dorogamy` ty`syacholit` / Ya. R. Dashkevych. – L`viv : Logos, 2012. – S. 743–786.

7. *Deklaraciya prav nacional`nostej Ukrayiny`* [Elektronny`j resurs] // Verhovna Rada Ukrayiny`. – 1991. – Rezhy`m dostupu do resursu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1771-12>.

8. *Zakon Ukrayiny` «Pro nacional`ni menshy`ny` v Ukrayini»* [Elektronny`j resurs] // Verhovna Rada Ukrayiny`. – 1992. – Rezhy`m dostupu do resursu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>.

9. *Zbirny`k tez dopovidej naukovo-prakty`chnoyi konferenciyi «Duxovnist`, ridna mova, bat`kivshhy`na»* (za pidsumkamy` konkursiv na krashhe znannya ridnoyi movy` uchasny`kamy` proektu «Moya bat`kivshhy`na – ochy`ma ditej vsix etnosiv Ukrayiny») – Kyiv : Vy`davny`chy`j dim Dmy`tra Burago, 2010. – 56 s.

10. *Konsty`tuciya Ukrayiny`.* Rozdil I. Zagal`ni zasady` [Elektronny`j resurs] // Verhovna Rada Ukrayiny`. – 1996. – Rezhy`m dostupu do resursu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

11. *Kocharyan S. G.* Virmens`ka gromada Xarkova (1863–2010) / Suren Garnikovy`ch Kocharyan. – Xarkiv : Vy`d-vo XNU im. V. N. Karazina, 2013. – 243 s.

12. *Markos Oganesy`an.* Dosyagnennya Spilky` virmen Ukrayiny` pov`nni buty` rozvy`neni i pry`mnozheni [Elektronny`j resurs] // Spilka virmen Ukrayiny`. – 2017. – Rezhy`m dostupu do resursu: <http://www.sau.org.ua/markos-oganesyan-dostizheniya-soyuza-armyan-ukrainy-dolzhny-byt-razvity-i-riumnozheny/>.

13. *Nacional`ni menshy`ny` Ukrayiny`* : Inform. dovid / [Uporyad. T. I. Py`ly`penko, A. I. Osaulenko]. – Kyiv : Golov. specializ. red. lit. movamy` nacz. menshy`n Ukrayiny, 1995. – 51 s.

THE ACTUAL LIFE PROBLEMS OF ARMENIAN COMMUNITIES IN UKRAINE IN PERIOD OF INDEPENDENCE

Dannyk Kateryna, post-graduate student
Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

The article considers the peculiarities of Armenian communities living in conditions of independence of Ukraine. The most active communities have been identified and their achievements have been analyzed in the Ukrainian cultural space. The priority directions of development and current problems of functioning of active Armenian societies are searched on the materials of national communities. The article also presents the characteristics of holiday and event life of communities.

Key words: Armenians, community, Ukraine, socio-cultural space, festival, exhibition, holiday, national society.

UDC 304.3(477=19) «1991/2017»

THE ACTUAL LIFE PROBLEMS OF ARMENIAN COMMUNITIES IN UKRAINE IN PERIOD OF INDEPENDENCE

Dannyk Kateryna, post-graduate student
Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

The aim of this research is to explore the activity of the Armenian community of Ukraine from 1991 year in the cultural sphere and to show the results of this activity.

Research methodology. By analyzing documents and statistical facts from the programs of work and final editions of the Armenian societies of different centers, an attempt is made to recreate the general picture of the life of the Armenian diaspora in Ukraine. Due to the monitoring of information portals and the selection of information

concerning the cultural sphere of activity of communities and figures, the main priority directions of Armenian activity are revealed. The most valuable results of the study were from the surveys and questionnaires of the presiding Armenian societies and their departments. The defined information reflects the integral picture of ethno-cultural features of the existence of the most active Armenian communities of Ukraine. The data, combined with the artistic and the cultural information, forms a generalized reflection of the results and achievements of members of the diaspora.

Results. It was revealed that with the announcement of Ukraine's independence, a new stage in the life of the national communities began, which is connected with the favorable legislative policy of the state. The numerous events and projects of the Armenian societies have been analyzed and their activity is found to be an integral and important part of the multifaceted Ukrainian socio-cultural space. The main factors that are crucial in the life of Armenian communities are shown. Based on the researched information, the results were summed up and promising directions of further exploration were discovered.

Novelty. For the first time, the activity and problem aspects of the Armenian communities of Ukraine during the period of independence were studied on the basis of materials of national-cultural societies.

Practical significance. The results of the study include information that can be used to analyze the activities of national societies and to identify promising directions for the development of the socio-cultural space of Ukraine.

Key words: Armenians, community, Ukraine, socio-cultural space, festival, exhibition, holiday, national society.

Надійшла до редакції 17.10.2017 р.